

PROF. DR. ŞERAFETTİN TURAN'IN YAŞAMI VE YAPITLARI*

Hamiyet SEZER**

Bir ilkokul öğretmeninin beş çocuğundan biri olarak 1925 yılında Van'ın Erciş ilçesinde doğdu. İlkokulu Bitlis'te, ortaokulu Muş'ta okudu. Parasız yatılı sınavını kazanınca Erzurum Lisesi'nde öğrenime devam etti. Liseden 1943 yılında mezun oldu. Lise yıllarını ve geleceği ile ilgili düşüncelerini Prof. Dr. Şerafettin Turan şöyle anlatmaktadır: *"Lise ikinci sınıfa kadar hep mühendis olmayı düşünmüştüm. Fakat iki öğretmenimden birinin olumlu, diğerinin olumsuz düşüncesi nedeniyle fen şubesi yerine edebiyat şubesine gittim. Burada özellikle tarih öğretmeni Abdurrahman Şerif Beygu tarih öğrenimi yapmam için beni oldukça etkiledi. Fakat liseyi bitirip, babamın olduğu Muş'a geldiğimde, babam rahatsızlandığı için yüksek öğrenime ara vermek zorunda kaldım."* Prof. Dr. Şerafettin Turan öğrenimine ara verdiği bu sırada Milli Eğitim Müdürlüğü'nde baş katip olarak göreve başladı. Bir yandan da üniversiteye devam etmeyi düşünüyordu. O zaman illerde de yapılan Gazi Eğitim Enstitüsü sınavına girdi. Sınavı kazanınca parasız yatılı olması ve iki yıllık kısa bir süreyi içermesi nedeniyle Gazi Eğitim'de öğrenimine devam etmeye karar verdi. 1944 Ağustosunda Ankara'ya gelerek Gazi Eğitim'de yapılan ikinci aşama sınavına girdi. İkinci aşama sınavı o zaman Enstitü'de yapılıyordu. Enstitü yıllarını şöyle anlatmaktadır: *"İkinci aşama sınavını kazanınca başka bir fakülteye başvurmaktan vazgeçtim. O yıllarda Gazi Eğitim'de Tarih-*

---

* Emekli olana kadar kırk yıl mesleğini en iyi şekilde yapmaya çalışan Prof. Dr. Şerafettin Turan Türk Tarihinin her alanındaki çalışmalarıyla bilim alemine ışık tutmuştur. Prof. Dr. Şerafettin Turan kişiliği, kültürü, insan ilişkileri ve tarihi bilgi birikimiyle örnek bir hoca, örnek bir bilim adamıdır. Mesleğine olan sevgisini *"Bütün sorunlarına rağmen dünyaya yeniden gensem öğretmen olurum"* diyerek ifade etmektedir. Her zaman öğrencilerine, çalışma arkadaşlarına bilgisiyle, fikirleriyle daima yardımcı olup, katkıda bulunmuştur.

** Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

Coğrafya ayrı bir şube idi. Şube Şefi üniversiteden gelen Doç. Dr. Şinasi Altundağ idi. Yine onun gibi üniversiteden öğretim üyesi Halil Demircioğlu, ilmi yardımcı Mehmet Altay Köymen geliyordu. İki yıllık öğretimden sonra 1946 Haziranı'nda Enstitüyü bitirince öğretmenlerin ve Enstitü yönetiminin seçimi ile aynı şubeye asistan olarak atandım. Ancak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne devam edip orayı da bitirmeyi düşünüyordum. Nitekim o sırada Profesör olan Şinasi Altundağ da bunu istiyordu. 1940'lı yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Gazi Eğitim arasında şöyle bir uygulama geçerli idi; Enstitü'den mezun olan bir kişi Fakülte'nin benzer şubesinin üçüncü sınıfına alınıyordu. Böylece Fakülte iki yılda bitiriliyordu. Fakat benim mezun olduğum 1946 Haziranı'nda Üniversiteler Yasası yürürlüğe girdiği için bu uygulamadan vazgeçildi. Bununla birlikte asistan olduğum için Enstitü Müdürü'nün ve Bakanlığın izni ile Fakülte'nin üçüncü sınıfına kayd olma olanağı vardı. Fakat Enstitü'de değişen müdür bana bu izni vermedi. Bu durum karşısında hen de lise diplomama dayanarak Fakülte'nin birinci sınıfından öğrenime karar verdim."

Prof. Dr. Şerafettin Turan 1948-49 eğitim-öğretim yılında Fakülte'ye öğrenci olarak kayd oldu. Aynı zamanda Enstitü'den de ayrılarak Ankara Etnografya Müzesi'nde asistanlığa başladı. Böylece bir yandan memur olarak çalışırken bir yandan da öğrenciliğini devam ettirdi. Fakülte'deki yıllarını kendinden öğrenelim: *"Fakülte'nin o zamanki yönetmeliği belli koşullarla ana derslerden ve yardımcı derslerden tam not alanlara üç yıl sonunda Fakülte Kurulu'nun kararıyla mezuniyet sınavına girmeye olanak tanıyordu. Ben de bundan yararlandım ve Prof. Dr. Şinasi Altundağ'ın bu yoldaki önerisi kabul edilince 1950-51 yılında üç yıllık öğretim ile Fakülte'den mezun oldum."*

Mezun olduktan sonra 1952 Şubatı'nda Genel Türk Tarihi Kürsüsü için açılan asistanlık sınavını kazanarak Fakülte'ye asistan olarak atandı. O yıllarda Üniversitelerde Yüksek lisans söz konusu değildi, sadece doktora çalışması vardı. *"Kemalpaşazade Şemseddin Ahmed'in Hayatı ve Tevârih-i Âl-i Osmanî'nin Fatih Dönemine Ait Yedinci Defterinin Transkripsiyonu ve Diğer Kaynaklarla Karşılaştırılması"* konulu doktora tezini 1954 Şubatı'nda verdi. İki yıl sonra 1956'da *"Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası"* adlı Habilitasyon tezi ile Doçentlik sınavına girdi ve aynı yıl Üniversite Doçenti ünvanını aldı. Doçentlik dil sınavına Fransızca'dan girmiştir. 1959 yılı sonunda İtalyan Hükümeti'nin verdiği bir bursla Roma ve Ve-

nedik'te on ay süre ile araştırmalarda bulundu. Oradan döndükten sonra da yeni açılmış olan Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde geçici olarak iki yıl süre ile çalıştı. 1962'de Doçent iken Fakülte Yönetim Kurulu'na Doçent Temsilcisi olarak girdi. 1964 Ocağı'nda "*Osmanlı Teşkilatı'nda Hassa Mimarları*" adlı araştırma ile Üniversite Profesörlüğüne yükseltildi. Profesörlük dil sınavına İtalyanca'dan girmiştir. 1969 Kasım'ında Fakülte Dekanlığı'na seçildi. 1972 yılına kadar üç yıl Fakülte Dekanlığı yaptı. Türk-İtalyan ilişkilerine ait yayınlarından dolayı İtalya Hükümeti kendisine 1970 yılında Cavalliere (Şövalye) Nişanı verdi.

1973 yılında Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'nden Prof. Dr. Mustafa Akdağ'ın ölümü üzerine açıktaki kalan dersleri vermesi için Prof. Enver Ziya Karal'ın önerisi ile Genel Türk Tarihi Kürsüsü'nden Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'ne nakledildi. Çalışmalarını emekli olana kadar bu kürsüde devam ettirdi.

Prof. Dr. Şerafettin Turan 1972 yılından 1976'ya kadar Ankara Senatosu'nda Fakülte Temsilcisi görevini üstlendi. Yine 1972 ve 1978 yılları arasında iki dönem TRT Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Türk Tarih Kurumu ile Dil Kurumu üyeliğinde bulundu. 1977'den 1983'e kadar da Dil Kurumu Başkanlığı görevini yürüttü. 1978 Ocağı ile 1979 Kasım'ı arasında Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı'nı üstlendi.

Prof. Dr. Şerafettin Turan A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'nden 1992 yılı Haziran ayında yaş sınırından emekli olmuştur. Şu anda Dil Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği üyesi olup, Dil Derneği Başkanlığı'nı sürdürmektedir.

Kısa süreli toplantılara katılmak üzere Fransa, Almanya, Japonya, İtalya, Rusya, İran, İspanya ve Tunus'a giden Prof. Dr. Şerafettin Turan bu tür bilimsel yurt dışı ve yurt içi gezi ve çalışmalarını devam ettirmektedir. Kendisine bundan sonraki yaşamında sağlık, mutluluk ve başarılar diliyoruz.

Prof. Dr. Şerafettin Turan'ın yurt içinde ve yurt dışında katıldığı toplantılara sunduğu bildirilerin bir kısmı yayınlanmıştır. Kitap, makale ve bildiri olarak yayınlanmış eserlerinin bir listesi aşağıdadır:

17. "Ulusun Karayazgısının Yenildiği Bir Savaş: İkinci İnönü: Arayış, 7 (4 Nisan 1981), s.31-33.
18. "Yakın Tarihimizde Gericiliğin Simgesi Bir Ayaklanma: 31 Mart Olayı", *Arayış* 11 (11 Nisan 1981), s.30-31.
19. "Atatürkçülük", *Türk Dili*, Sa.353 (Mayıs 1981), s.650-655.
20. "Kültür Kurumlarının Özerkliği ve 1978-1979 Döneminde Yapılan Çalışmalar", *Arayış*, 13 (16 Mayıs 1981), s.24-26.
21. "Ulusal Bağımsızlık Yolunda: Sivas Kongresi'nin 62. Yıldönümü", *Arayış*, 30 (12 Eylül 1981), s.20-21.
22. "Yaşayan Atatürk", *Türk Dili*, Sa.359 (Kasım 1981) s.257-263.
23. "Yine YÖK Tartışması", Açık Oturum, *Arayış*, 45, s.33-34.
24. "Ölümünün Yıldönümünde İsmet İnönü", *Arayış* 45 (19 Aralık 1981), s.13-14.
25. "Atatürk ve Türk Dil Devrimi", *İtalyan Filolojisi*, yıl 11, Sa.12 (1981), s.27-32.
26. "Atatürk'te Yurt ve Ulus Kavramları, Ulusculuk, Bağımsızlık, Özgürlük, Evrensellik" *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.XVI, Sa.25 (1981-82), s.1-22.
27. "Direnme Yeni Kuşaklarca Kırılıyor", *Gösteri* (Temmuz 1982), s.78-79.
28. "Mustafa Kemal ve Dil Devrimi", *Yankı*, 600-601 (Eylül-Ekim 1982), s.26.
29. "Dil Devrimi Yasalarla Durdurulamaz" *Yankı*, 618 (Ocak-Şubat 1983), s.11.
30. "Darülfünun'dan YÖK Düzenlemesine, Değişim, Gelişim, Başkalaşım", *Öğretmen Dünyası*, 56 (Ağustos 1984), s.4-6.
31. "26 Eylül Dil Bayramı", *Öğretmen Dünyası*, 57 (Eylül 1984), s.7-8.

32. "Ortaokullarda Milli Tarih Programı" *Öğretmen Dünyası*, 70 (Ekim 1985), s.8-9.

33. "Uluslararası Sürtüşme ve Çıkar Yarışlarından Kaynaklanan Bir Sorun: Ermeniler ve Ermenistan", *4 Eylül Ortak Kitap*, Sa.2 (1986), Sivas, s.18-30.

34. "İbn-i Kemal'in Tarihçiliği ve Tarih Metodolojisi", *Şeyhülislam İbn Kemal*, Ankara, 1986, s.141-152.

35. "Atatürk ve Barış", *Atatürk ve 1986 Dünya Barış Yılı*, Ankara, 1987, s.95-109.

36. "Atatürkçülükte Dil", *Çağdaş Türk Dili* 5 (5 Temmuz 1988), s.196-199.

37. "Mimar Sinan ve Hassa Mimarları Ocağı", *Tarih ve Toplum*, c.10, Sa.56 (Ağustos 1988), s.9-11.

38. "Atatürkçülük Açısından Ulusal Birlik ve Beraberlik", *Çağdaş Türk Dili*, 9 (Kasım 1988), s.414-417.

39. "Minber Gazetesi'nin Hatib'i M. Kemal Atatürk Olamaz", *Çağdaş Türk Dili*, 17 (Şubat 1989), s.557-559.

40. "Türkiye Cumhuriyeti, 'Yeni Devlet' Temeli ve Nitelikleri", *Atatürk Yolu*, 3 (1989), s.447-462.

41. "Laiklikle ilgili Başlıca Sorunlar" *Eğitimde Laiklik*, Türk Eğitim Derneği yay. Ankara, 1990, s.51-61.

42. "Kültür Bakanlığı'nca Düzenlenen Dil Kurultayı: Sorunlar, Çözüm Önerileri, Yeni Sorunlar", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 125 (Kasım 1990), s.10-12.

43. "Atatürk Devrimi ve Atatürkçülüğün Temel İlke ve Özellikleri", *Ortaöğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları*", Türk Eğitim Derneği yay. Ankara, 1992, s.129-141.

44. "Tarih Boyunca Siyasal Ahlak", Türker Alkan: *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Ankara, 1993, s.15-33.

45. "Sürekli Dil Kurultayı Konuşması (Dil Bayramı)", *Çağdaş Türk Dili*, 69 (Kasım 1993), s.3-7.

46. "Dili Bozanlar, Eğitim Görenler", *Çağdaş Türk Dili*, 70 (Aralık, 1993), s.6-12.

C. Bilimsel Toplantılarda Sunulan Yayınlanmış Bildiriler (Kongre, Sempozyum, Panel vs.)

1. "Gli Architetti Imperiali (Hassa Mimarları) nell'Impero Ottomano", *Estratto dagli Atti del secondo congresso internazionale di Arte Turca*, Napoli, 1965, s.259-263.

2. "Kürtuluş Savaşı'nda Kongreler", *TTK Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara, 1975, s.147-157.

3. "II. Meşrutiyet Dönemi Parlamentosu ve Dış Politika", *Türk Parlamentosunun İlk Yüzyılı, Kanun-i Esasi'nin 100. Yılı Sempozyumu*, Ankara, 1976, s.209-248.

4. "Atatürk ve Ulusal Kültür" *Ankara Üniversitesi Atatürk Sempozyumu*, Ankara, 1983, s.333-340.

5. "Askeri Tarihin Tarih İçindeki Yeri", *Birinci Askeri Tarih Semineri*, Bildiriler I, Ankara, 1983, s.11-23.

6. "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ordu Yönetim İlişkileri", *İkinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara, 1985, s.66-84. İngilizce Çevirisi: "Relations between the Ottoman Military and Administrative Units during the Second Constitutional Era", *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, No.67, Ankara, 1988, s.153-166.

7. "Gençlik ve Milli Kültür", *Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri*, Sivas, 1985, s.253-256.

8. "Cevdet Paşa'nın Kültür Tarihimizdeki Yeri", *Ahmed Cevdet Paşa Semineri Bildirileri*, İstanbul, 1986, s.13-20.

9. "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu: Boyutlar, Taraflar", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri-Türk Yunan İlişkileri*, Ankara, 1986, s.35-53.

10. "Milli Mücadele Dönemindeki Kongreler Arasında Alaşehir Kongresi'nin Yeri", *Milli Mücadelede Alaşehir Kongresi, Bilimsel Toplantı 16 Ağustos 1985*, İzmir, 1988, s.39-47.

11. "Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 13-17 Ekim 1986*, Samsun, 1988, s.147-158.

12. "II. Mahmut'un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı", Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri, 28-30 Haziran 1989, İstanbul, 1990, s.113-125.

13. "Meseleler", *Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*, Elazığ 1990, s.183-190.

D. Yayınlanmış Konferans Metinleri:

1) "Atatürk Milliyetçiliği", *TTK Atatürk Konferansları III*, 1969, s.69-87.

E. Çeviri

1) Renzo Sertoli Salis, *Muhteşem Süleyman* (İtalyanca aslından), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yay. Ankara, 1963, 332 s.8°

F. Kaynaklar ve Belgeler (Kitap şeklinde yayınlananlar kitaplar kısmında verilmiştir):

1) "Dikkate Değer Bir Vesika: Tanzimat Devrinde Evlenme Meselesi", *Ulus*, 28 Eylül 1949.

2) "Başvekalet Arşivi'nde Hammer'e Ait Vesikalar", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.IX, Sa.1 (1953), s.157-160.

3) "Şehzade Bayezid'in Babası Kanuni Süleyman'a Gönderdiği Mektuplar", *Tarih Vesikaları*, 1 (16), 1955, s.118-127.

4) "İbn-i Kemal'in Kanuni Süleyman'a Bir Mektubu", *Tarih Vesikaları*, 2 (17), 1958, s.221-224.

5) "Marcus Aurelius Tercümesi Hakkında Hammer'in II. Mahmut'a Bir Mektubu", *Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Dergisi*, c.XVI, Sa.3-4, 1958, s.79-82.

6) "Fatih'in İtalya Seferi", *Vakıflar Dergisi*, IV (1958), s.139-147.

7) "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", *Atatürk Üniversitesi Yıllığı*, 1961, s.201-232.

8) "Barak Reis'in Şehzade Cem Meselesiyle İlgili Olarak Savoie'ya Gönderilmesi", *Belleten*, c.XXVI, Sa.103 (1962), s.539-555.

9) "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren Bir İran Elçilik Heyeti Masraf Defteri", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi*, c.XXIII, Sa.3-4 (1964), s.273-294.

10) "Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri", *TTK Belgeler*, c.IV, Sa.7-8 (1969), s.79-167.

11) "Mondros Mütarekesi Ertesinde Mustafa Kemal'in Orduya, Siyasete ve İngilizler'in Tutumuna İlişkin Düşünceleri", *Belleten*, c.XLIV, Sa.182, (1982), s.337-346.

12) "Atatürk'ün Latife Uşaklıgil ile Evlenmesine İlişkin İki Belge", *Kültür*, Kültür Bakanlığı Yay. (Ekim-Kasım 1992), s.47-50.

G. Kitap Tanıtma-Eleştiri

1) Akdes Nimet Kurat, Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi, *Belleten*, c.XVIII, Sa.70 (1954), s.273-278.

2) Germaine Lebel, La France et les Principautés Danubiennes, *Belleten*, c.XXII, Sa.86 (1958), s.297-306.

3) Erzurumla İlgili Yayınlar: İ. Hakkı Konyalı, Abideleri ile Erzurum Tarihi, *Erzurum Atatürk Üniversitesi 1962 Yıllığı*, s.197-204.

4) Alberto Tenenti, Venezia e i corsari, 1580-1615, *Belleten*, c.XXXI, Sa.124 (1967), s.663-670.

5) Şerif Baştav, 16. Asırda Yazılmış Gerekçe Anonim Osmanlı Tarihi, *Belleten*, C.XXXVIII, Sa.150 (1974), s.303-316.

6. Enrico Leone, L'Impero Ottomano nel primo periodo delle riforme (Tanzimat), *Belleten*, c.XLIV, Sa.174 (1980), s.375-388.

7) Il Veltro, 2-4. Le Relazioni tra L'Italia e la Turchia, *Belleten*, c.XLIV, Sa.176 (1980), s.753-761.

H. Ansiklopedi Maddeleri

I. Türk (İnönü) Ansiklopedisi

- 1) Birinci Kosova Savaşı
- 2) Barak (Burak) Reis
- 3) Bucıye Kölemenleri
- 4) Buğ
- 5) Berid
- 6) Birûnî
- 7) Cammu-Keşmin
- 8) Candaroğulları
- 9) Canpolat Eşref

II. İslâm Ansiklopedisi

- 1) Peçevî İbrahim
- 2) Pertev Paşa
- 3) Pertev Mehmet Paşa
- 4) Pîrî Mehmet Paşa
- 5) Piyale Paşa
- 6) Plevne
- 7) Ramazan-zâde Mehmet Paşa
- 8) Sadeddin (Hoca)
- 9) Selim II
- 10) Seydi Ali Reis
- 11) Silahdar
- 12) Sinan Paşa (Koca)
- 13) Süleyman Paşa (Hadım)
- 14) Topal Osman Paşa (Bosna Valisi)

III. Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi

1) Barbaros Hayreddin

IV. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

1) Bayezid II

2) Bayezid (Şehzade, Kanuni'nin oğlu)

3) Barbaros Hayreddin

4) Davud Paşa (Koac)

5) Hadım Sinan Paşa

6) Hersekzade Ahmed Paşa

7) Hızır Hayreddin Reis (Kurdoğlu)

8) Hoca Sadeddin

9) İshak Paşa

10) İtalya: Türkiye ile İlişkiler ve İslâm Dünyası'ndaki Sömürgecilik Faaliyetleri

11) Kitabü'l-Muhit

12) Dubrovnik

13) Edirne Andlaşması